

Kunstenaar Theo Mulder

Werken door te leven

... maar Iwan, die Wankja heette, wilde
[niet werken.]
Op een steen in de zon gezeten
[bespeelde hij zijn schalmei.
O mijn lieve, mijn lustige
laat mij spelen in de schaduw van
[mijn koele rustige vallei,
laat anderen werken, sandalen maken
[of kerken
of allebei.
Wankja heeft genoeg aan zijn schalmei.
(fragment uit het gedicht 'De Schalmei'
van J. Slauerhoff)

Uit: Cartoon '75.

Het valt mij moeilijk iets zinnigs te schrijven over mijn visie op 'arbeid'. Dat komt vermoedelijk omdat ik al moe word als ik aan werken denk, omdat ik veel liever niets zou willen doen, buiten in het zonnetje zitten dromen of, als het regent, zomaar uit het raam kijken of de krant lezen. Maar dergelijke dingen mogen nauwelijks hardop worden gezegd in een land dat bol staat van activiteiten en waar leegloperij tot de ergste ondeugden wordt gerekend.

Als ik dan toch de krant lees, zie ik dagelijks berichten over de oprukkende werkloosheid, over sluitende bedrijven en over ondernemingen die 'arbeidstijdverkorting' hebben aangevraagd. Vooral dat laatste lijkt mij een prettige situatie; stel je voor, dagelijks zeul je met je trommeltje brood naar die ellendige fabriek en op een goede dag wordt je meegedeeld dat je voorlopig maar een paar dagen per week mag komen werken. Ik denk dat niemand er een boterham minder door zal eten, maar wel heb je een zee van tijd tot je beschikking, waarmee je kunt doen wat je wilt. Maar ik heb gemakkelijk praten. Natuurlijk betekent gedwongen werkloosheid voor velen persoonlijk leed. Niet eens zozeer vanwege de financiële consequenties, maar vooral door het gevoel buitengesloten te zijn, er niet meer bij te horen. Wij zouden allemaal een beetje minder moeten werken en allemaal wat minder materiële welvaart moeten hebben, dan zou blijken dat het leven heel wat meer plezier kan bieden. Dus méér vrije tijd, minder luxe om de leegte mee op te vullen en de stilte te verdrijven.

Wat moeten we dan doen? Want een mens moet toch iets doen. Inderdaad is niets doen en je toch redelijk gelukkig voelen erg moeilijk; ik ben al jaren op zoek naar iemand wie dat lukt. De beroemde Russische romanfiguur van Gontsjarov, Oblomov, heeft heel wat ellende doorstaan voordat hij er in slaagde niets méér te willen dan op zijn canapé te liggen en met rust te worden gelaten. Ik denk dat het voor ons niet is weggelegd een dergelijke staat te bereiken. Ook ik ben bijna altijd bezig iets te doen. Wel probeer ik mij te bepalen tot de dingen die ik graag doe en mij verre te houden van het najagen van een 'carrière', waarvoor je jezelf in allerlei bochten moet wringen en op je tenen lopen. Mensen die daar een belangrijk deel van hun tijd mee bezig zijn en nog geen hartinfarct hebben opgelopen, lukt het soms nog in hun 'vrije tijd' tot zichzelf te komen door met een of andere 'hobby' bezig te zijn. Met opzet zet ik beide begrippen tussen aanhalingstekens; zij doen mij denken aan asperine, die hoogstens de pijn even stilt maar niet echt geneest. Deze begrippen geven aan dat er ook een onvrije tijd bestaat, waarin iets gedaan moet worden dat minder leuk is. Het is deze gespletenheid die de oorzaak van veel ellende is; wij kunnen ons niet gelukkig voelen als we er twee van elkaar gescheiden levens op nahouden. Ik geloof dat een kunstenaar er voort-

durend naar streeft al zijn activiteiten, zijn 'niets-doen', zijn dromen en belevenissen tot een eenheid te maken. Zijn werk komt voort uit wat hij ziet, ondergaat en bedenkt. Er is bij hem geen scheiding tussen 'werktijd' en 'vrije tijd'; hij loopt bij wijze van spreken altijd in 'vrije-tijds-kleding', die tevens zijn werkpak is.

Toch gaat ook het leven van een kunstenaar niet altijd over rozen. Vooral maatschappelijk zit hij in een moeilijke hoek. In onze materialistisch ingestelde maatschappij zijn maar weinig mensen die werkelijk overtuigd zijn van de noodzaak van het bestaan van een levende kunst, dat dus ook de makers ervan broodnodig zijn om tegengas te geven, om ons eraan te herinneren dat het om andere dingen gaat dan om nog meer geld te verdienen of de productie op te voeren. De overheid erkent wel dat de samenleving niet zonder kunstuitingen kan en besteedt er dan ook gemeenschapsgeld aan. Maar een volk van kruideniers kiest zich een bestuur waarbij een kruideniersmentaliteit overheerst, dat niet goed raad weet met de groep dwarsliggers, die scheppende kunstenaars toch eigenlijk zijn. Van de meeste van hun producten is het erg moeilijk een direct profijt aan te tonen; in het gunstigste geval wordt het wel leuk gevonden, maar het mag niet teveel kosten.

Misschien heb ik met het bovenstaande de indruk gewekt dat kunstenaars een apart soort mensen zouden zijn; dat is natuurlijk onzin. Elk mens is creatief genoeg om op een of andere manier zijn leven tot een geheel te maken. Ik bedoel: alles wat wij doen, kunnen we creatief doen, door steeds nieuwe dingen te ontdekken, door ons steeds weer geestelijk te verrijken, kortom door echt te leven.

Alle soort arbeid waar met de beste wil van de wereld geen creativiteit aan te pas kan komen, kan geen voldoening geven en is mensonwaardig. Dergelijk soort werk lijkt mij een van de ellendigste uitwassen van onze geciviliseerde maatschappij. De toenemende werkloosheid zie ik als een pijnlijke overgangsfase naar een samenleving waarin wij allemaal minder werken, maar meer kans krijgen te leven. De economische achteruitgang is een teken aan de wand dat wij bezig zijn dol te draaien en op het verkeerde paard hebben gewed door zo hard aan onze materiële welvaart te werken. Het wordt hoog tijd dat wij rustiger en dieper gaan ademen; als er tenminste nog wat frisse lucht over is...